LIBRARY OF SCANFAN

Milliyet 'in "Kültür Mirasını Koruma" Kampanyasının Armağanıdır

İSTANBUL'dan GÖREME'ye kültür mirasımız

12. FASİKÜL

"Dikkat ediyorum: Son günlerde Eyüp'ün hususiyetleri de bozulmaya başladı. Halbuki titiz itina ile bir açık müze halinde tanzim ederek saklayabileceğimiz en önemli semt Eyüp'tür. Eyüp mezarlıklarında asırlardan beri ebedî uykularına yatmış Türk sanatçıları, tarihî şahsiyetleri de bu seciyeli veche gibi artık gözümüzün önünden silinmeye başlamıştır.

Arada, sırada uğradığımız Eyüp'te görmeğe alıştığımız güzel hatlı kitabeler, mezarlar, mimarlık eserleri menşeî meçhul eller tarafından yok edilmektedir. Artık sahil kahvelerinde ve Piyer Loti tepesinde yabancı gezginleri cezbeden mistikservi kokularının yerinde Kâğıthane semtinden esip gelen keskin ve acı bir rüzgâr hüküm sürüyor.

Şimdiki Kâğıthane tarihin bize naklettiği güzel ve şirin mesire yeri değildir. Bataklı deresi, yıkılmış köprü ve kaskadlarile, akmayan çeşmelerile, toprak yığını haline gelmiş ve ancak taşlarından hangisi olduğunu hatırlayabildiğimiz köşklerile, harap bir koruluğun ıstırabını çeken ücra bir mahaldir. Bu koruda gezdiğim günlerde tasavvur ettiğim yaz kahvesi ve atlı sporlar kulünü, sayın valimiz neden bir hakikat haline getirmesinler. Araba ve kayık devrinden yakın bir mesire yeri olan Kâğıthane, otomobil asrında ne için biçare ve yalnız kalsın?

İstanbul'u birlikte gezelim. Şehrin belkemiğini teşkil eden esaslı caddelerin birinden iç mahallere doğru saparsak, bir diğer caddeye çıkıncaya kadar ne sıkıntılar çekilir görürüz. O vakit şehrin bizi her vakit görmekten bıkmış birkaç ana caddesinden ibaret olmadığını daha kolay sezeriz.

On iki yıldır İstanbul'u tetkik eden bir meraklı sıfatile itiraf edeyim: Şehrim hakkile tanıyabildiğimi söyleyemem. Bilmediğim sokakları görmediğim âbideleri, belki de tanımadığım semtleri vardır. Bu girift sokakların, ahşap mahallelerin içinde esatîri sükûneti bozanbaşı dumanlı mazotla işliyen atölyelerin mevcudiyeti beni dehşete düşürüyor. Bunlar için şehir dışında hususî semtler ayrılmalı ve bu nevi atölyeler bu mahalleler içinde çalıştırılmamalıdır. Bana kalırsa İstanbul'da tek elle yapılacak kadar az işimiz yoktur.

Bunu bir devlet meselesi haline sokarak tez elden dokuz yıla sığdırmak mecburiyetindeyiz."

Ali Saim ÜLGEN, Tasvirî Efkâr, "Fetihten 500 yıl sonra İstanbul"
2.7.1944

S.O.S İSTANBUL S.O.S

Haliç'in doğal, tarihî ve mimarî değerlerinin korunması

Doç. Dr.
Zeynep Ahubay

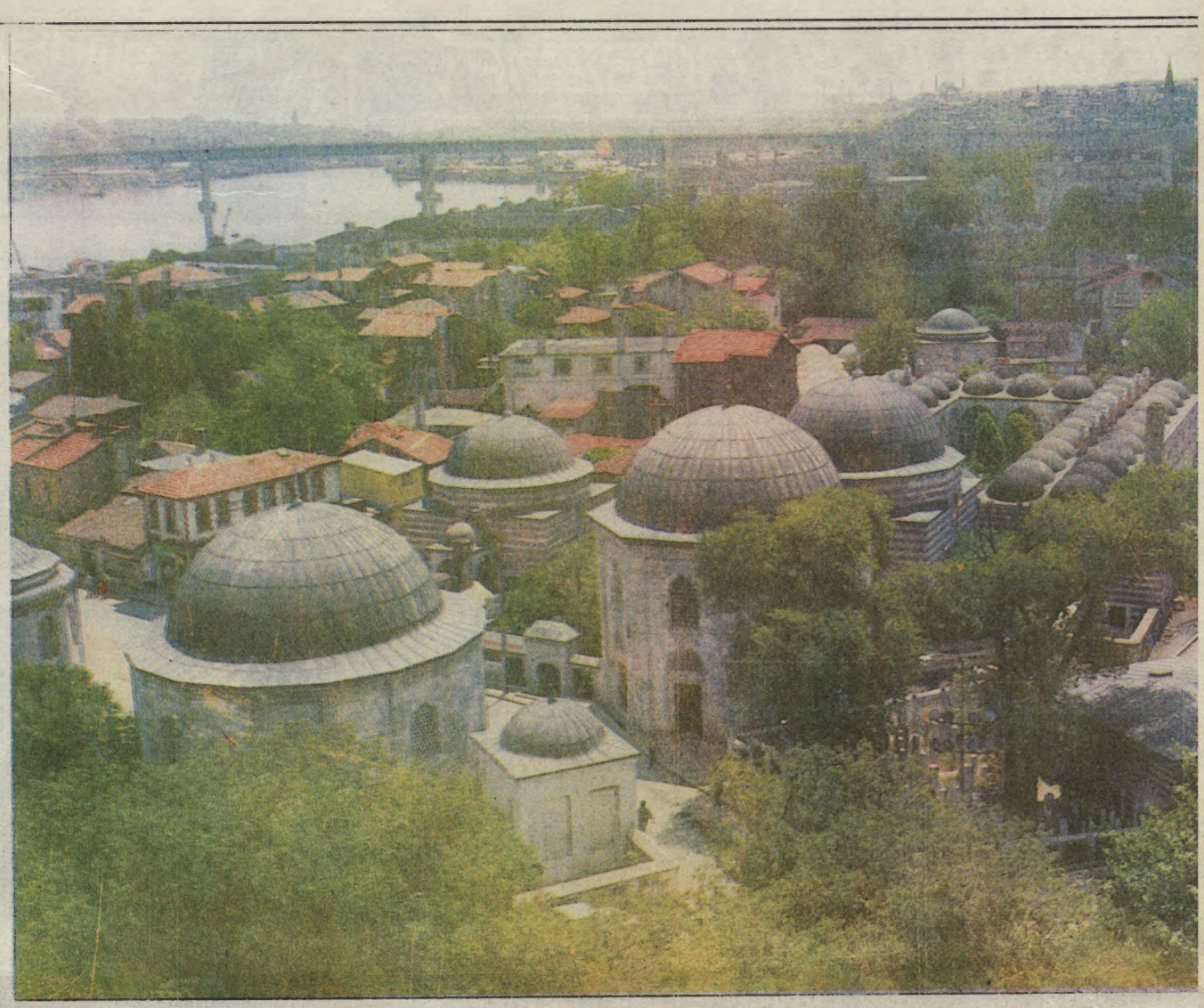

1930'lara kadar 'insan-doğa-yapı' ilişkisini olumlu bir dengede tutan Haliç ortamı, aradan geçen süre içinde, çevre kirliliği, yapısal yozlaşma, gecekondu sorunlarının yoğunlaştığı bir yöre olmuştur. Tarihî çevrenin yıkım, bakımsızlık, terk gibi etkenlerle büyük ölçüde yok olduğu, doğa-yapı ilişkilerinin yapının eğemenliğiyle sonuçlandığı değişim süreci sonunda, Haliç suyunda yaşam durmuş, çevre kirliliği insan yaşamını tehdit eden boyutlara ulaşmıştır.

İstanbul Boğazı'nın Marmara'ya açıldığı noktadan başlayarak kuzeybatıya doğru yaklaşık olarak sekiz kilometre uzayan Haliç, genişliği 160 - 700 metre arasında değişen bir su yoludur. Cumhuriyet döneminde Haliç'in batı ucunun sanayi bölgesi olarak seçilmesi yanlış bir karar olmuştur. Sanayi artıklarının yanı sıra, şehir kanalizasyonunun Kasımpaşa ve Cibali çıkışlarının da arıtılmadan bu su içine boşaltılması, Sütlüce'de kurulan mezbahanın artıkları, kirlenmeyi hızlandıran başlıca etkenlerdir. Haliç'e boşalan Alibeyköy ve Kâğıthane derelerinin yatakları çevresindeki bitki örtüsünün kaldırılması, erozyonu hızlandırarak, dere ağızlarındaki birikmeyi artırmıştır.

Bugün Haliç'i korumak, yaşanabilir bir çevreye dönüştürmek için yapılabilecek çalışmalar üç kümede ele alınabilir:

1. Doğal çevrenin sağlıklılaştırılması:

Haliç çevresinde bozulmanın durdurulması için havayı ve suyu kirleten kaynakların etkinliklerine son verilmesi bir zorunluluktur. Daha sonra toprağın ve suyun yeniden canlandırılabilmesi için çalışmalara başlanabilir.

Çevreye zararlı olan sanayi kuruluşlarının Haliç'ten taşınarak başka bir bölgeye yerleştirilmeleri, boşalan alanların yeniden düzenlenmesi uzun süredir gündemde olan, fakat uygulamaya konulması geciken bir öneridir (Boğaziçi Üniversitesi - Haliç Master Planı ve Uygulama Programı, 1977). Kamulaştırma ve İstanbul kanalizasyon sisteminin yeniden düzenlenmesi projelerinin yüksek maliyeti, yakın geleceğe umutla bakmamızı engellemektedir. Haliç suyunun temizlenmesi ve zemindeki birikimin kaldırılması konusunda gerekli olan ileri teknolojinin yurt dışından sağlanması için yapılan görüşmelerin olumlu sonuçlanması, sorunun çözümünde büyük bir aşama olacaktır.

Haliç'in sanayiden arındırılma programı gerçekleştiğinde, rehabilitasyon, geride kalan yıpranmış doğanın sağlıklılaştırılması, yeşil dokunun yeniden oluşturulması ile başlayacaktır. Bu amaçla, Haliç'in tarih boyunca sahip olduğu bitki örtüsü ve siluet değerlerine sadık kalınarak yeşillendirmeye gitmek doğru olacaktır. Gravür ve minyatür gibi verilerin yanı sıra tarihi belgeler de, yeşil dokuyu oluşturan ağaç türleri ve peyzaj düzeninin restitüsyonuna yardımcı olabilirler. Yeni yapılanma dolayısıyla, bu restitüsyonun ne oranda uygulanabilir olduğu ayrıca araştırılarak, uygulama projeleri hazırlanmalıdır. Alibeyköy ve Kâğıthane derelerinin de temizlenmeleri ve düzenli bir rejime sokulara

● *Haliç'i, geçen yüzyılın sonundan beri çözülmeye sürükleyen dertlerin başında umursamazlık gelmiyor mu?*

● *Haliç: Bu bataklığın sağlıklı bir görünüme kavuşması bütün bütüne olanaksız değil. Her geçen gün durum biraz karamsar kılıyor İstanbulluları, ama çabaların birleştirilmesi, bi geri dönüş yolu açabilecektir.*

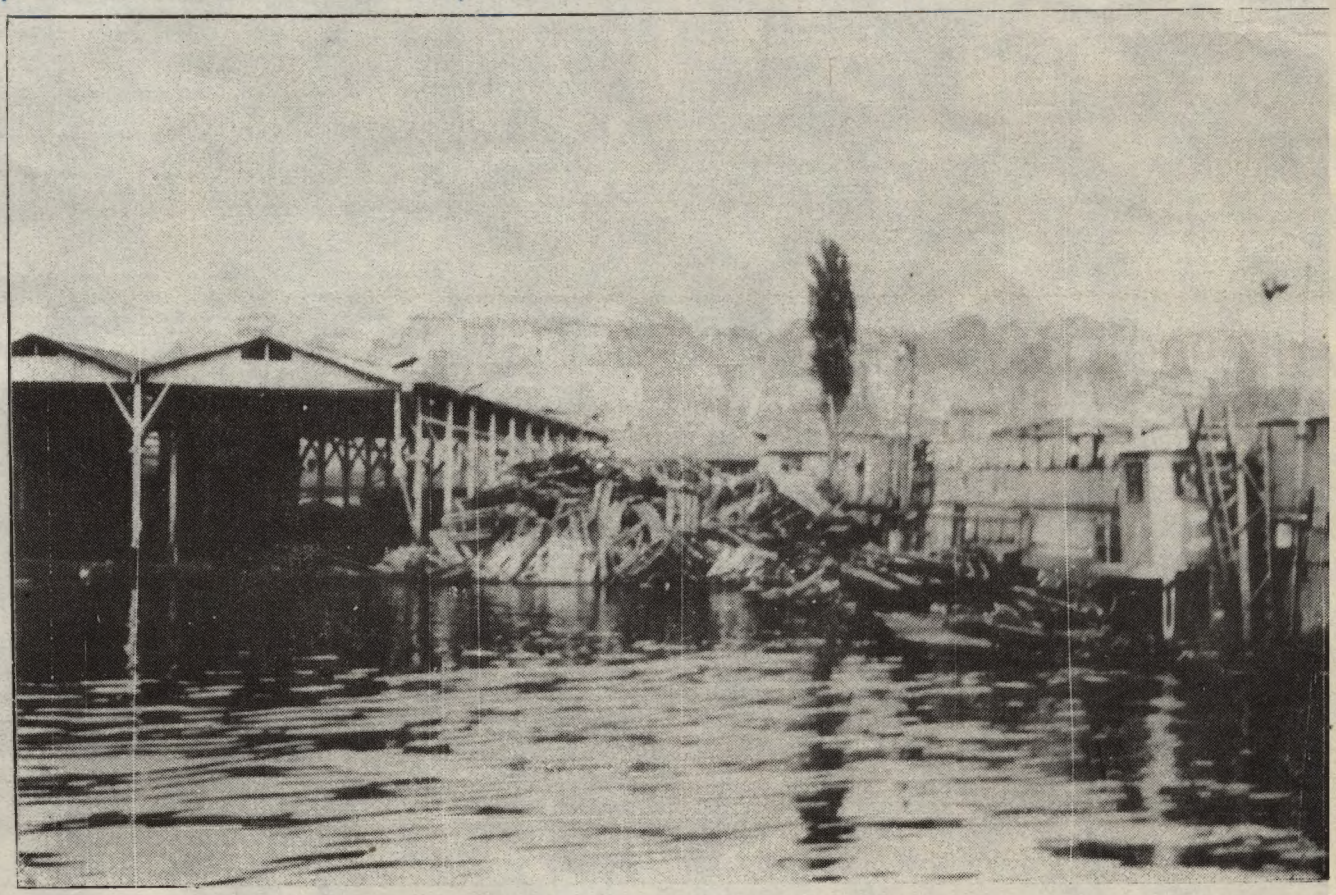

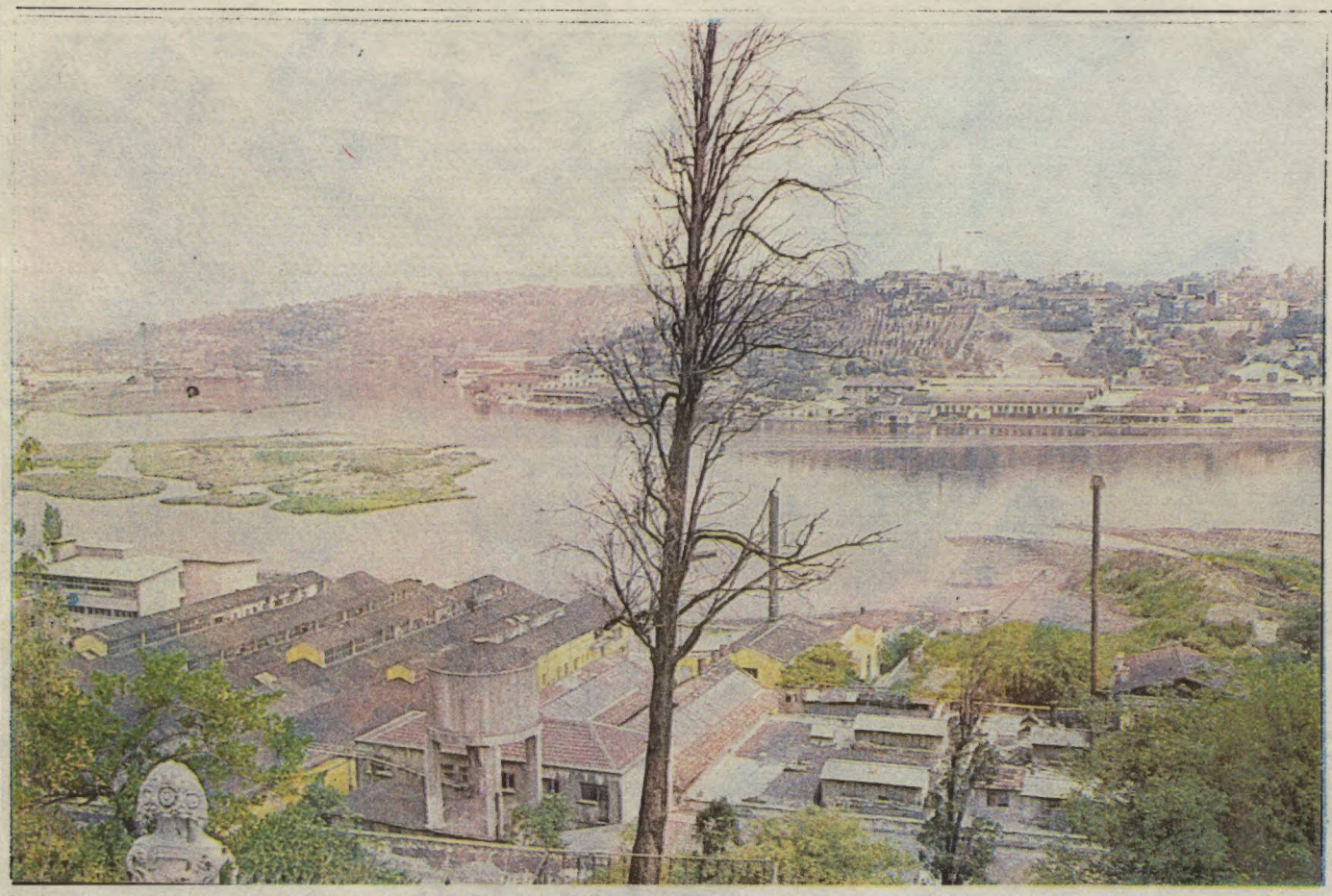

● *Eyüp, Yahya Kemal'in İstanbul'da en tipik yerleşme alanı saydığı mahalleydi. Haliç'e paralel biçimde burada da gözle görülür bir çözülme yaşanmakta.*

Haliç'e fazla alüvyon getirmemeleri sağlanmalıdır. Kâğıthane Kültür Parkı Plânı'nda (İTÜ 1978) önerildiği gibi, Haliç çevresinde yaratılacak yeni yeşil dokusunun, Kâğıthane vadisinde düzenlenecek Kültür Parkı ile bütünleştirilerek, yörede İstanbul metropolüne hizmet eden geniş bir rekreasyon alanı kazanılması, olumlu bir gelişme olacaktır.

2. Tarihî çevrenin onarımı ve değerlendirilmesi:

Osmanlı çağında Haliç'te mevcut olan ticaret, gemi sanayii, konut, dinî merkez gibi farklı nitelikli kullanımlar günümüzde de sürdürülmekle birlikte, sanayinin gelmesiyle ekâbir yerleşmesi olan Eyüp kıyıları fabrikalara terk edilmiş, Haliç kıyısındaki ve Sâdabad'daki mesire yerleri bırakılmıştır. Haliç'in kuzey yakasında, eski sahil sarayları ve yalılardan yaşayan tek örnek Hasköy'deki Aynalıkavak Kasrıdır (1791/2).

Günümüze ulaşabilen tarihî yerleşmelerin doku ve çevre özelliklerinin korunabilmesi için ayrıntılı belgeleme çalışmalarının yapılması, çağdaş yaşama uyarlanabilmeleri için uygulama projelerinin hazırlanması gerekmektedir. Fener, Balat, Eyüp, Kasımpaşa, Hasköy gibi yörelerde bu çalışmaların ivedilikle gerçekleştirilmesi önemlidir. Onarımlarla Ayvansaray ve Haliç surlarının, mezarlıkların siluet içindeki yerlerini, önemleriyle orantılı bir şekilde yeniden almaları sağlanmalıdır.

Tarihî külliyeler, anıtlar ve çevreleri, içlerinde yerleşmiş gecekondu ve çöp yığınlarından temizlenerek restore edilmeli, gerekirse yeni bir işleve uyarlanmak üzere çağdaş eklerle desteklenmelidir. Bugün çok ütopik olarak gözükse de, Haliç sularının daha temiz ve kokusuz olacağı bir gelecekte, Osmanlı Haliç yerleşmesi kültürünün anısını sürdürmek üzere kıyı, boyunda bazı konut denemelerine girişilebilir.

Suyolu taşımacılığına önem verilerek, tarihî çevre içinden geçen ve çevreyi titreşim ve egzozuyla rahatsız eden ağır trafikten arındırmalıdır.

3. Yerleşim alanlarının alt yapı donatılarının geliştirilmesi ve çevrenin yaşam düzeyinin yükseltilmesi:

Haliç yerleşmelerine alt yapı hizmetlerinin getirilmesi, düşük standartlı konutların sağlıklılaştırılmaları, yeşil alanların artırılması, yaşam standartlarını yükselterek, yöreye bir çekicilik sağlayabilecektir.

Cibali-Fener-Balat yöresindeki depolama tesislerinin, Sütlüce'deki mezbahanın kaldırılması, yakın çevrenin eğitim, sağlık, kültür tesisleri açığını karşılayacak merkezler oluşturulmasına olanak verecektir.

Eyüp'ün dinî merkez olma özelliğiyle çekeceği günü birlik ve uzun süreli ziyaretçilerin yemek ve barınma gereksinimleri için, sanayiden boşalan kıyı kesiminde, geniş yeşil alanlar içinde konuklama tesisleri oluşturulması, çevrenin canlılığını artıracaktır.

Eyüp'ün ünlü 'oyuncak'larının seramikçiliğin yeniden canlandırılması amacıyla, yörede bu konuda eğitim, sergileme ve pazarlama olanaklarının sağlanması uygun olacaktır.

Su öğesinin biyolojik olarak canlandırılması yanında, Haliç suyolu üzerindeki ulaşımın da tercih edilir bir duruma getirilmesi, kolay kitle taşımacılığı desteklenmelidir.

Genel yerleşmenin rehabilitasyon sonunda, kentin anıtsal değer ve doğal güzelliklerinin, Haliç topoğrafyasının değişik noktalarından algılanmasına olanak verecek gezinti ve manzara noktalarının düzenlenmesi, İstanbul'un daha iyi tanınıp, geniş kitleler tarafından 'korunacak değer' olarak benimsenmesine hizmet edecektir. İnanıyoruz ki, daha bakımlı ve sağlıklı bir İstanbul için yapılacak tüm girişimler, çevre bilincinin oluşması ve yaygınlaşması oranında başarıya ulaşabilecektir.

"Yeterli malî destek bulunur, önerilerimiz benimsenirse 5-10 yıl içinde Haliç'in görüntüsü çok değişecektir.

İstanbul Vali Muavini
Adnan Kızıldağlı

Konu ilk olarak 1980-81 yıllarında ele alındı, bugün son aşamaya gelmiştir diyebiliriz. Bizim için temeldeki sorun, kirliliğin nasıl durdurulabileceği sorunuydu: Haliç'i kirleten unsurlar neydi, bunu saptamaya çalıştık. Bunun için çeşitli anket çalışmaları, yerinde incelemeler yapıldı. Üniversitelerin yaptıkları araştırma ve incelemelerden olabildiğince yararlanılmaya çalışıldı. Sonucta Haliç'i kirleten unsurlar hakkında şu sonuca varıldı:

Sanayi kuruluşları, işe yaramaz artıklarını doğrudan Haliç'e akıtmaktaydılar. Bunların kimisi sıvı, kimisi katı artıklardı. Bu yüzden Haliç, kirlenmenin yanı sıra dolmaktaydı da. Haliç'in kirlenmesine katkıda bulunan sanayi tesislerinin sayısı 696 idi ve bunların 11 tanesi de kamu kuruluşuydu. Belediye hali, mezbaha, kum ocakları, depoları, odun-kömür depoları ilk belirlenenlerdi. Sonra bir erozyon sorunu vardı. Ve bunların öncesinde de Haliç'teki batıklar sorunu olduğu biliniyordu.

Bu saptamalardan sonra nelerin yapılması gerektiği konusunda ilgili kuruluşlarla teşrikî mesaide bulunarak sonuca ulaşmaya çalışıldı.

Erozyon sorununu halletmek için ağaçlandırma çalışmalarının yapılması gerektiği kararına varıldı. Geçen yıl bu amaçla 2500-3000 dönümlük bir arazi ağaçlandırıldı ve bunun her yıl 2000 dönümden az olmamak kaydıyla yinelenmesi kararlaştırıldı. Ayrıca imar planında yeşil alanların tesbitini yaptık, belediyeye bildirdik, belediye ve orman idaresinin ağaç katkısı ile belirlenen yerlerin ağaçlandırılmasını istedik.

Bunların dışında şimdiye kadar yapılan çalışmaları kısaca özetlemek gerekirse şu söylenebilir: Belediye, Haliç yöresindeki kum ocaklarını, kum, odun, kömür depolarını temizledi. Ulaştırma Bakanlığı, batıkların çıkarılması görevini Denizcilik Bankası'na vererek Haliç'in batık gemilerden kurtarılmasını sağladı. Gümrük ve Tekel Bakanlığı da duba ve ardiyelerdeki patlayıcı-yanıcı maddelerin Makina Kimya kurumu tarafından temizlenmesini sağladı.

Bundan sonra ne yapılacak sorusunun yanıtı da şu; zaten Haliç sorununun asıl dayanağı burada ortaya çıkıyor: kanalizasyon yapımı şarttır. Yani hem güneyden, hem kuzeyden, hatta Alibeyköy ve Kâğıthane derelerinin etrafından büyük bir kanalizasyon toplama kollektörü geçirilmelidir. Bu sağlandığı takdirde sanayinin ve yöresel/evsel artıkların hepsi bir kanalda toplanmış olacak ve Haliç'e dökülmeyecek. Konu, İSKİ ve hükümetle yapılan anlaşmaya göre birinci öncelikle ele alınmıştır. Plana göre toplama kollektöründe biriktirilen artıklar Yenikapı'da yapılacak arıtım tesislerinde arıtıldıktan sonra Marmara derin deniz deşarjına verilecek. Bu da birinci öncelik almış bir program dahilinde bugünlerde ihalesi yapılacak bir iştir.

Ama elbette Haliç yöresindeki 696 işyerinin buradan taşınması gerekiyor. bu işyerlerinin nereye taşınabileceğini de tesbit ettik. Bu yerler, öncelikle Çerkezköy Organize Sanayi Bölgesi, ikinci olarak, Gebze Organize Sanayi Bölgesi, üçüncü olarak da Bilecik Organize Sanayi Bölgesi'dir. Adı geçen yerler altyapıları ve kamulaştırılmaları bitmiş, her halliyle taşınmaya elverişli yerlerdir. Şayet hükümet buradaki sanayi tesislerinin bir program dahilinde oraya taşınmaları teklifimizi kabul ederse kirletici unsurlar buradan uzaklaşmış olacaktır.

Taşınmalarının uygun görülmeyeceği varsayımı karşısında da hazırlığımız var: Bu takdirde de işyerinin kendileri kendi artıklarını birinci derecede temizleyerek, İSKİ'nin yapmış olduğu kanala verecekler. İSKİ de elindeki artığı ikinci derecede temizleyerek derin deniz deşarjına verecek...

Şimdiye kadar yapılabilenlerin dışında, asıl çözüm sağlayıcı teklifimiz Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı'nın yanı sıra Vali tarafından Cumhurbaşkanı'na da duyurulmuştur. Her halûkârda bu işin üzerine gidilmesi gerekiyor. Aksi halde ne Haliç, ne de Marmara bu kirlilik felâketinden kurtulabilir. Kaldı ki biz kirliliği bir başka adrese de göndermek istemiyoruz. Artıkların mutlak surette temizlendikten sonra, herhangi bir denize verilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Bir şeyi de ayrıca vurgulamak gerekiyor sanıyorum: Bu, Haliç'in nereye kadar temizleneceği sorusu... Haliç'in temizlenmesi dendiğinde, onun dibe kadar temizlenmesi gerektiğini ileri sürmüyoruz. Biz Haliç'te kirlenmenin durdurulması suretiyle, yani sürüp gidenin durdurulması amacına yönelik olarak çalışıyoruz. Elbette bunu yaparken de Haliç'te deniz ulaşımına da olanak sağlamak gerekiyor. Yani, yine eskiden olduğu gibi bazı gemilerin rahatça belli mesafelere kadar gidip gelebilmelerini sağlayacak olan dip temizliği yapılacaktır. Ama bu, gemilerin rahatça seyrüsefer yapabilecekleri genişlikte ve derinlikte bir su yolu açmaktan ibaret olacaktır. Böyle düşünmemizi sağlayan etkenlerin başında da Alibeyköy ve Kâğıthane derelerinin, yapılan çalışmalardan sonra, buraya temiz su akıtacağı ve hiçbir pisliğin buraya akmayacağı varsayımı geliyor. Dolayısıyla Haliç artık kendi kendini temizleyebilecek bir duruma getirilmiş olacak.

Akla gelebilecek sorulardan biri de şuydu: Sanayi tesislerinden kalan yerler nasıl değerlendirilecek ya da değerlendirilebilir?

1/5000 ölçeklik haritalar çizdirdik sorunun yanıtını verebilmek için. düşünce odur ki, burada daha ziyade turistik mahiyette gazino, lokanta, yeşil alanlar, iki katı geçmeyen konaklama tesisleri kurulabilir. bunlar Haliç'in kirlenmesine yol açmayacak boyutta tesisler olacaktır. Ve elbette düşünülen gerçekleştirilmeye girişildiğinde Haliç'in eski doğal-tarihi güzelliğine dokunulmayacak. Planlamamız bu.

Şimdi bütün bunlardan sonra şunu söyleyebiliriz: Eğer kâfi derecede malî destek bulunursa, önerilerimiz benimsenip desteklenirse 5-10 yıl içinde Haliç'in görüntüsü çok değişecektir. Üç yıllık çalışmalarımız sonucunda gördük ki yapılamayacak hiçbir şey yoktur, her şey yapılabilir; yapılması da zorunludur. Orada yaşayan 1 milyona yakın insanımızın sağlığı, rahatı, ulaşımı bakımından yapılması da gereklidir.

S.O.S ANADOLU S.O.S

Erzurum evleri kanayan bir yara

A.H. Tanpınar, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra tekrar Erzurum'a geldiğinde, kenti oldukça değişmiş bulur. Erzurum "...artık Şark vilâyetlerinin iktisadî merkezi, yaylanın gülü, bu havalide söylenen türkülerin yarısından çoğunun güzelliğini övdüğü eski Erzurum değildi. Harp, hicret, katliâmlar, tifüs, çeşit çeşit felâket, üzerinden ağır bir silindir gibi geçmiş, her şeyi ezip devirmişti." "...kaybolan çarşı, yıkılan şehir, bozulan ev, birden bire suyu çekilmiş bir nehir gibi ortadan silinen bütün bir hayat, dinmeyen yaralar gibi kanıyordu." (x). Tanpınar'dan bu yana Erzurum, ekonomik canlılığını yeniden sağlamış, gelişmiş ve modern bir kent görünümü kazanmıştır. Ancak bu görünüm, her tarafta rastlanan türden, yani "sıradan"dır. Bu nedenle, son yıllarda yapılan yoğun bir restorasyon seferberliğiyle anıtsal yapıların çoğu elden geçirilmiş ve yıkılmaktan kurtarılmıştır. Bu arada belediyece kentin eski dokusunun kurtarılması için bir de koruma planı yaptırılmıştır. Ancak bu plândaki evler tescil edilmemiş ve plân hiçbir zaman uygulamaya konmamıştır. Bu nedenle de, aşağıda özelliklerinden söz edeceğimiz görkemli ve sağlam evler, birer birer yıkılmakta ve yerlerini apartmanlara terketmektedirler. Oysa bu evler, Tanpınar'ın özlemle andığı, Erzurum'un eski parlak günlerinin ve kültürünün asıl kanıtlarıdır. Halbuki Erzurum koruma açısından şanslı bir kenttir. Çünkü çoğu yerleşmede görülen dağınıklığa karşın, Erzurum'un eski evlerinden oluşan mahalle belirgin sınırlar içinde kalmakta, pek büyük boyutlara ulaşmayan bir alan, sınırlı sayıda evi ve bu evlerle bütünleşen kentin en önemli anıtlarını içermektedir. En azından anıtlar kadar önem taşıyan bu içe dönük evler, belki de Türkiye'nin en etkileyici iç mekânlarına sahiptir. Ahşap kubbeli, bazalt şömineli bu ilginç odalar ayrıca yine bazalt çeşmeler ve yükseltilmiş oturma köşkleri içermekteler. Gerçi bu ev tipi yalnız Erzurum'a ve Türkiye'ye özgü değil... ABD'nin Oklahoma eyaletinden Afganistan'a kadar, sayısız ülkede bunların benzerlerini bulmak olası. Yalnız vurgulamak gerekir ki, buradaki dokunun yoğunluğu ve evlerdeki görkem dünyada tektir. Sözle anlatımın yetersiz kaldığı bu örneklerin özgünlüğü, ancak yerinde görülerek ve Tanpınar duyarlılığıyla bakılarak algılanabilir. Giderek hızla bozulan bütünlüğün elden geldiğince korunabilmesi için tüm olanaklar kullanılmalı ve âcil önlemler alınmalıdır. Çünkü Tanpınar'dan yarım yüzyıl sonra şimdi de, kentin "kanayan yarası" budur.

(X) A.H. Tanpınar, **Beş Şehir**, İstanbul, 1969, S. 21-70.

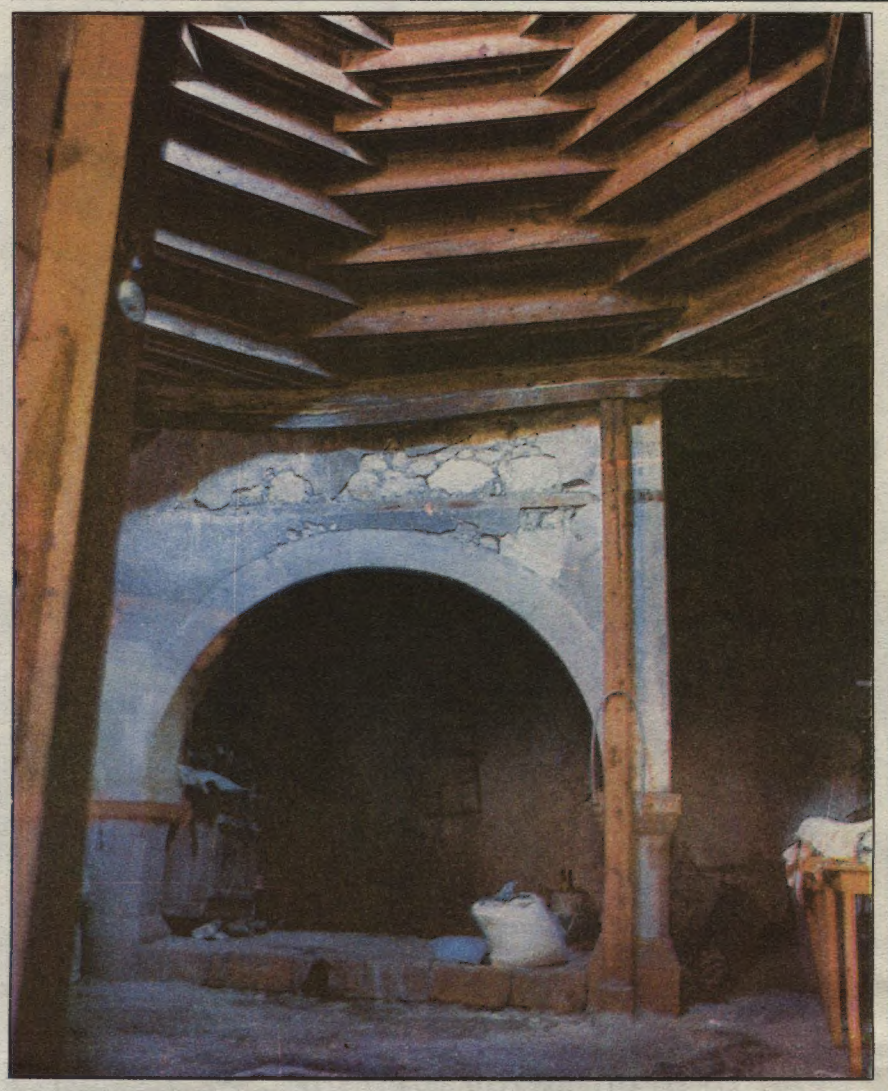

● *Bir Erzurum evinden görünüm...*

S.O.S 5 KITA'DA S.O.S

"Fas kampanyasında 650 milyon dolar harcanacak"

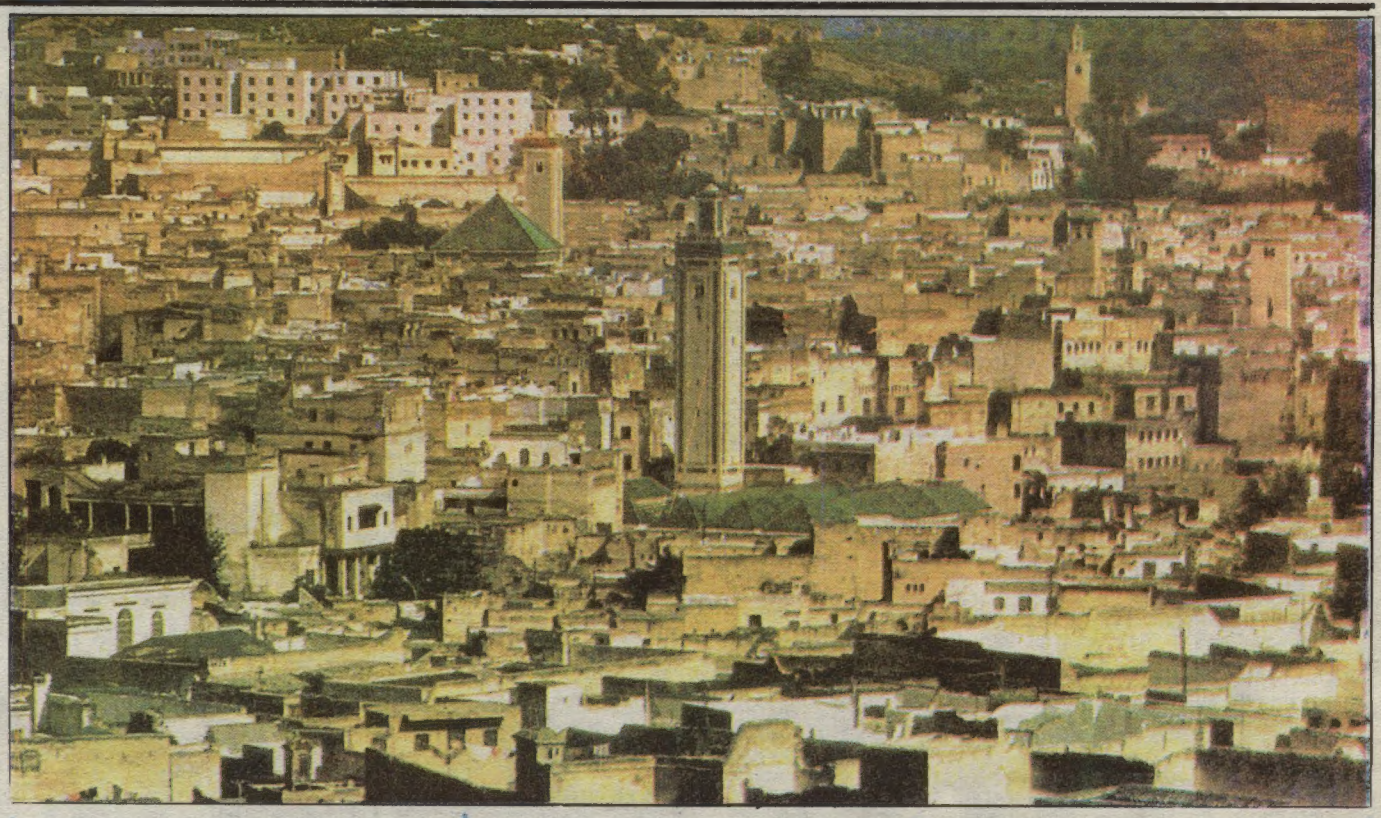

● *Fas, Kuzey Afrika'daki şehir dokusunun karakteristik özelliklerini barındırır.*

1980 Nisan ayında başlatılan uluslararası Fas kampanyasıyla, UNESCO'nun kurtarma programının ilk kez bir İslâm şehrini kurtarma kampanyası da başlatılmış oluyordu.

Fas'ın özgün havası üç bileşene bağlıdır: Küçük tepeler arasına kurulmuş devasa bir SİT alanı, daracık sokaklarda bugün dahi canlılığını koruyabilen el sanatları ve tarihi yaşatan görüntüleriyle yapılar. Bugün camileri, kutsal alanları, sarayları, kervansarayları ve pazar yerleriyle, şehir armoni içinde bir bütün oluşturmaktadır.

MS 789 yılında İdris El Aşar tarafından kurulan Fas, Akdeniz'i karatenli Afrika'ya bağlayan yolun üzerindeydi. Atlantik Okyanusu'na açılmak için de Doğu Mağrep'ten gelenler Fas'tan geçmek zorundaydı. Bu özellikleri Fas'ı kısa sürede bereket içinde yüzen bir kültür ve ticaret merkezi haline getirdi. Karaveyn Üniversitesi (dünya üzerindeki en eski öğrenim kurumlarından biri) şehrin kurulmasından birkaç on yıl sonra açıldı. Ünlü tarihçi İbn-i Haldun'u, matematik bilgini İbn-i Yasamin'i, El Arif ve El İdrisi gibi bilim adamlarını yetiştiren şehir birçok ansiklopedi yazarı ve sanatçının yaşadığı en eski yerlerden biridir.

Yapımı beklenen ilk iş, bir şehir planının çıkarılmasıdır. Eski kent olarak adlandırılan ve surlar içinde kalan bölgede yaklaşık 250.000 kişi yaşamaktadır. Yeni kent ise surların dışında kalmakta ve 450.000 kişiyi barındırmaktadır. UNESCO programı bölgenin planlı bir şehirleşme için yeniden düzenlenmesini ve eski SİT bölgesinin yeniden canlandırılmasını öngörmektedir.

Bugüne kadar kirlenmeden şehrin Medine bölgesinden akabilme başarısını göstermiş olan nehrin, artan nüfusun tehdidi altında kirlenmesinin önlenmesi de ayrı bir sorun oluşturmaktadır. Şehri yaşatan ve tarihte de yaşatmış olan en önemli faaliyet alanı da korunmayı bekleyen el sanatlarıdır. Dericiler, çömlekçiler, kalemkârlar, çiniciler ve mine döken ustalar, labirentvari sokaklarda sanatlarını yaşatabilmek için yardım bekliyor. Bu ustalar, şehrin ufuk çizgisini belirleyen mimarinin eski yapılarının onarımında istihdam edilerek ayrıca bir destek görecekler.

650 milyon dolar tutarındaki Fas kampanyası bitirildiğinde, 2000 kişilik Karaveyn Camii'nin çevresinde bugün hâlâ faaliyet gösteren kervansaraylar, hâlâ eğitim için kullanılan medreseler, atölyeler ve müzayede salonları korunmuş olacak. Eski saray ve evler, 20. yüzyılın isterlerine ayak uydurabilecek duruma getirilip su, enerji ve kanalizasyon hizmetleriyle donatıldıklarında, 20. yüzyılın sakinlerine insanca yaşayabilecekleri bir ortam sunulmuş olacak. Arı gibi işleyen sokaklar da, çevre ulaşımı sağlanarak yalnızca yayalara açılacak ve nefis bir tarihsel ortam içerisinde insana yaraşır bir yaşam birimi elde edilecek.

İşte kabaca dökümünü sunduğumuz işler; tüm bunlar başarıldığında insanlığın kültür dağarına birkaç medeniyetin kalıntılarını bağrında toplayan ve bunları hâlâ yaşatan bir tarihî açıkhava müzesi-şehri katılmış olacak.

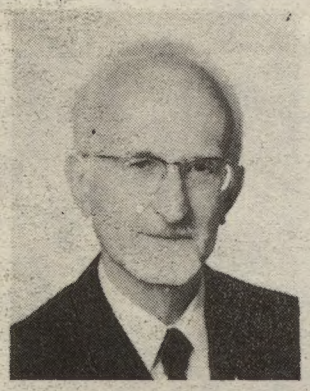

Pierre DUBOİS: 1932'de Türkiye'ye geldi. İstanbul'da çeşitli kiliselerde görev yaptı. Bu arada Notre Dame-de-Sion Fransız Kız Lisesi'nde Fransız edebiyatı, 1941'den itibaren de Galatasaray Lisesi'nde felsefe öğretti. Binlerce öğrenci yetiştirdi. 1971 yılında emekliye ayrıldı.

BİR TANIĞIN SEYİR DEFTERİNDEN

Vatikan'ın Türkiye temsilcisi 50 yıl önce İstanbul'a gelmiş

Pierre Dubois: "İstanbul'da 3-4 kilise bize yeter. Vatikan, diğer kiliseleri Türkiye'ye devretmeye hazırdır"

— CÜNEYT AKALIN

● *Bu Ayasofya fotoğrafı James L. Standfield'in objektifindendir. Fotoğrafın yayın hakkını veren National Geographic dergisi yöneticilerine ve sanatçıya teşekkür ederiz.*

SORU— **İstanbul'u nasıl koruyacağız?**

P. DUBOİS— Gelişme kaçınılmaz. Bazı binalar yıkılacak, yerlerine yenileri yapılacak. Bunu ancak daha uyumlu kılmak mümkün. Bunun için tarihî gözetmek ve politika ile kültürü birbirine karıştırmamak gerekiyor. Hayatın kaynaklarına bakmak lâzım. Havaya, suya, tarihe bakmak lâzım. Bares "Bir ulus yaşayanlardan çok ölülerden oluşur" der. İnsanların yaşadıkları türlü biçimlerde hatıralarda kalıyor. Bu hatıralardan esinlenilebilir.

Kültür, yaşanmak için korunmalı. Yoksa bir yapının tek başına bir anlamı yok. Önemli olan bir yapının içinde taşıdığı ya da bir zaman tanıklık ettiği kültürün izlerini korumak.

Geçmişten pişmanlık duymamak, ve inkâr yoluna sapmamak gerekir.

Atatürk başkent olarak Ankara'yı seçti. Çok da iyi yaptı bence. Ankara bir merkez, İstanbul ise bir pencere... Pencere de lâzım.

SORU— **Kiliselere, dinî mabetlere cemaatleri bakar. Son yıllarda gayrimüslimlerin sayısı azaldı, cemaatleri küçüldü. Birçok kilise bakımsız halde. Bu da İstanbul'un bir sorunu. Bu konuda neler diyeceksiniz?**

P. DUBOİS— Bu, bizim de büyük bir sorunumuz. 1932'de buraya geldiğimde istanbul'da üçyüz bin gayrimüslim yaşıyordu. Yani İstanbul'daki her üç kişiden biri gayrimüslimdi... Şimdi bütün Türkiye çapında gayrimüslimlerin sayısı 150.000'in altına düştü. Yani Türkiye'deki her 2.000 Müslüman'a bir gayrimüslim bile düşmüyor. Bu değişiklikler siyasî nedenlerle oldu vb. Olan oldu, olanlar geride kaldı. Gayrimüslimlerin büyük çoğunluğu başka yerlere göç etti. Şimdi İstanbul'da elimizde fazla kilisemiz, fazla manastırımız var. Bunlara bakabilme gücümüzü aşıyor. Lozan Anlaşması bunların statüsünü dondurmuş. Başlangıçta bu koruma bizim için iyi bir şeydi, bizi koruyordu ama zaman değişti. Hıristiyanların çoğu İstanbul'dan ayrıldı. Bu kiliselerin manastırların büyük kısmı kullanılmıyor, yıkılmaya yüz tuttu. Duruma cidî biçimde bakmak lâzım. Kapitülasyonlar bitti Lozan'da... İyice geride kaldı. Şimdi bizim için üç-dört kilise kâfidir. Bu kiliseler faaliyetlerini bugün olduğu gibi özgürce yürütsünler, ötekilerini müze yapalım, başka hayırlı bir iş için kullanalım. Türkiye hükümeti ile anlaşıp bunları devretmek lâzım... Vatikan buna hazır. Bunun için yetkililerle temaslar da yapıyoruz. Bana kalırsa Ayasofya'nın Müslümanların ibadetine açılmasını tercih ederim. Hiç olmassa inanan insanlar burada ibadet etmiş olur.

—Ama bu bir Hıristiyan'ın bakış açısı olmuyor mu?

—Belki de öyle!

SORU— **UNESCO'nun bu kampanyasının bir konusu da Göreme. Göreme de eski bir Hıristiyan uygarlığı. Bu konuda neler söylemek istersiniz?**

P. DUBOİS— Yalnız turist değil, hacı da gitmeli, gelen yabancı yalnızca turist olarak değil, yalnızca kalıntıları görmeye değil, dua etmeye de gelmeli... Çünkü kutsal yerlerdir. Çünkü yalnızca kalıntıları görmek insanlara geçmişi, geçmişin olumsuz anılarını hatırlatabilir. eskiden benimdi, şimdi neden benim değil duygusunu doğurabilir. Çünkü harabeler ister istemez geçmişteki öfkeleri hatırlatır. Kapadokya, Hıristiyanlar için kutsal bir yer. Hıristiyanlar buraya dua etmeye gelsin. Paris, Fransa, çok gürültülü, çok kalabalık. Göreme'de dua etmek çok daha zevkli, çok daha heyecan veriyor insana... "Öteki dünya" fikrini çok daha içinde duyabiliyor insan. Göreme ummanın ortasındaki bir ibadet adasına benziyor... Öyle bir yer olarak kalsın derim.

SORU— **50 yılı aşkın bir süredir İstanbul'dasınız. Yarı-İstanbullu sayılırsınız. İstanbul'un son otuz yılda yaşadığı büyük altüst oluşun tanıklarından birisiniz. "İstanbullu olmak" size neyi ifade ediyor?**

P. DUBOİS— Siz daha dünyada yokken İstanbul'a geldiğime göre, sizden eski İstanbullu sayılırım. Ben kendimi İstanbullu sayıyorum. İstanbul'a geldiğimde burada 750.000 kişi yaşıyordu. Şimdi 5 milyondan fazla insan yaşıyor. Yalnızca bu sayılar bile İstanbul'un ne kadar değiştiğini gösteriyor. Kuşkusuz eski İstanbul başkaydı, daha "insanî" idi. Evet, "medenî sosyete" daha dardı ama ilişkiler daha sıcaktı, aramızda daha samimiydik. Sonra istanbul modernleşti. Şimdi Avrupa'ya daha fazla benziyor. Artık Avrupa'daki gibi yaşıyoruz. Yıllar önce Fransa'dan İstanbul'a geldiğim zaman, bambaşka bir yere gelmiş hissetmiştim. Şimdi Avrupa'dan İstanbul'a gelenler, eminim, aynı şeyleri hissetmiyorlar. İstanbul şimdi Marsilya gibi bir kent nerdeyse.

Folklor iyi bir şey ama sanayi de iyi bir şey... Hayat durmuyor... İleriye gitmemiz lâzım... Başka çare var mı?

SORU— **Güzel ama bu arada İstanbul'da yok oluyor. Öyle değil mi?**

P. DUBOİS— Her şeye rağmen İstanbul'da orijinal bir şey kaldı. Kalanın da önemli olduğuna inanıyorum. Bir kent, bir topluluk yalnız insanlardan, yalnız dükkânlardan, sokaklardan oluşmuyor. Havadan, sudan da oluşuyor. Bir İstanbullu, Konyalı'dan, Malatyalı'dan farklı. Bu yüzünden, yüz hatlarından, bazı adetlerinden belli oluyor. Bunu kolayca ayırdedebiliyorum. Anadolu'dan yüzbinlerce insan geldi son yıllarda. Bunlar hemen istanbullu olmuyor, bir süre geldiği yerin havasını koruyor. Ama ikinci kuşakta bunlar da istanbullu olacak. İnsanların bırakın konuşmalarını, lehçelerini, vücut şekilleri bile değişiyor, teni bile bir başka oluyor. Göreceksiniz İstanbul gelenleri kısa sürede yeniden şekillendirecek. Eh, bu da kentin toprağından oluyor, suyundan oluyor. Bakın size şunu söyleyeyim. Burada Bizans eserlerini incelediğimde benzer çizgiler, benzer ifadeler görüyorum. İstanbullu, Bizans'ın da izlerini taşıyor. Tıpkı bir Anadolulu'nun Hititlerden bir şeyler taşıması gibi...

Anadolu uygarlıklarının ve özellikle İstanbul'un temelinde hoşgörü yatıyor. Anadolulu Hıristiyanlar, Anadolulu Müslümanlara diyelim ki, Amerika'daki Hıristiyanlar'dan çok daha yakın. Anadolu Uygarlıkları Sergisi de bunu kanıtlamadı mı? Bu hoşgörü, bu birlikte yaşama, nerden geliyor, kaynağı ne? Belki iklimin yumuşaklığından, belki İstanbul'un havasından suyundan geliyor, bilemiyorum. Ama şu kesin. Hıristiyan'ı da Müslüman'ı da aynı renklerden hoşlanıyor, aynı müziği seviyor, kahve içişleri bile birbirinin aynı. İstanbul geçmişinden utanmayan yumuşak bir şehir.

Evet, İstanbul'a yeni insanlar geldi, yeni binalar yapıldı, çok şey değişti. Ama hâlâ insanlar arasındaki yakın ilişkiler sürüyor. Geçen gün anahtarı kapının üzerinde unutmuşum. Sokağın çocukları "amca, amca" diye kapıyı vurdular. Anahtarı verdiler. Cüzdanım çalınsa ya da anahtarları kaybetsem gazeteler haber yapar ama çocuklar getirip anahtarlarımı verdiler mi, gazetelere geçmiyor. Ama bence önemli. Bakın, gece yarısı bir hastalık olsa, sokağa çıkıp doktor arasam, birçok insandan yardım göreceğimi biliyorum. Oysa Amerika'da Avrupa'da böyle olmuyor. Robotlar egemen oluyor bazı şeylere. O yüzden burada insanların bir bakıma daha özgür olduğuna inanıyorum.

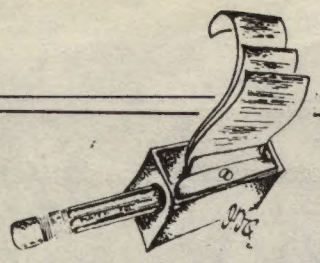

Prof. Dr.
Mehmet Çubuk
Selcan Teoman

Prof. Çubuk, Mimar Sinan Üniversitesi'nde öğretim üyesi ve Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu üyesidir. Selcan Teoman ise, Mimar Sinan Üniversitesi'nde araştırma görevlisidir.

Şehircilikte geniş bir koruma kavramına doğru (2)

Bu gelişmeler çerçevesinde millî kültür ve tabiat varlıklarının korunmasını marjinal bir sorun olarak ele almak bugün artık mümkün değildir. Koruma, ülkenin bütününü ilgilendiren "ülke düzenleme" ile kentsel alanları ilgilendiren "kent planlama"nın en büyük hedeflerinden biri olmaktadır. Bunun böyle olmasını gerektiren ve bizi bu düşünceye getiren husus esas olarak çevremizdeki tarihî devamlılığın korunması düşüncesidir. Nitekim 1975 yılında Avrupa Mimarî Miras Yılı Amsterdam Kongresi sonuçlarında belirtildiği gibi, ancak böyle bir devamlılık insana kişiliğini bulmada yardımcı olmakta, yine bu devamlılık toplumun katı değişimlerine karşı güven hissi veren bir çevreyi elde etmeye yaramaktadır (4).

ŞEHİRCİLİK VE KORUMA

Böylece görüyoruz ki, "koruma"nın bir araç olarak kullanılmasında şehircilik önemli bir yer işgal etmektedir. Ayrıca son yıllarda şehircilik ve anıt koruma düşüncelerinde bir yaklaşmanın olduğu da gözlenmektedir. Anıt koruma kavramının gelişmesi, giderek bu gelişmenin tarihî çevrenin savunucusu durumuna gelmiş olması ve keza ilân edilen sit bölgelerinin sayıca artması, bu alanların planlanmasında. denetiminde ortaya çıkan kent plancısının önemli rolü de bu yaklaşmayı belirlemektedir. Ülkemizde son zamanda koruma konusunda oluşturulan kurullarda kent plancılarının görev almaları ise bu konudaki önemi daha da belirlemektedir.

Şehircilik uygulamalarında, koruma planlardaki protokol bölgesi çerçevesinden çıktığına ve kent ya da yerleşme bütününde ele alınmaya başlandığına göre artık şehircilik ve koruma, önemli bir bütünleşmeyi gerektirir hale gelmiştir. Şehircilikte korumanın ele alınışında da bazı esasların getirilmesi zorunluk olarak belirmiştir.

Son zamanlarda şehircilik bilim dalında korumanın ele alınışının üç davranışsal esasla anlatılmak istendiği görülmektedir. Bu üç esastan birincisi "korku", ikincisi "reddetme", üçüncüsü ise "kuşku" olmaktadır.

İnsanoğlu, kökünden uzaklaşma, yabancılaşma ve tanıdığı çevrenin bozulmasından korkmaktadır. Dünyadaki sınırsız iletişim birimleri, yerel mekânların düzenleme faaliyetlerini etkilemekte, bozmakta, yerel detay ve düşünceleri önemsizleştirmektedir.

Dolayısıyla bunlardan kaçma isteği ya da etkinlenme korkusu insanı koruma fikrine itmektedir. Birinci davranışsal esas budur. Günümüzde yerleşmelerdeki ölçeksizlik ve bilinçsiz yapılanmalara karşı tepkiler doğmakta ve insanlar tepki yaratan bu oluşumları reddetmektedirler. İşte ikinci davranışsal esas da bu olmaktadır.

Üçüncü davranışsal esas ise, bugün yapılanların kuşku ile karşılanması ve gelecekte yapılacak denetleme korkusudur. Bu hususlar da insanları kendi miraslarına, geçmişlerine itmektedirler.

Bu esasların açıklaması göstermektedir ki; bugün içinde bulunduğumuz yaşam ortamının oluşturulmasından sorumlu kent plancısı ve mimarlar bu üç hususta doğan davranışlara cevap aramak durumunda ve yaşam ortamımızın oluşturulmasında, tanımlanan "korkuyu", gözlemlenen "reddetmeyi" ve duyulan "kuşkuyu" yok edecek çözüm yollarını getirmek zorundadırlar.

Bu görevin yapılmasında her şeyden önce millî mirasın özellikle mimarî mirasın yeni nesiller tarafından beğenilip benimsenmesi de söz konusudur. Tarihsel süreçte sosyal ve ekonomik yapı değişiminin somut dışa vurumu olan mimarlık ve kentsel oluşumun değişimi içinde, kültürel ve estetik değer taşıyan varlıkların korunmasının bu oluşum ve değişimle çelişki yaratmayacak biçimde olması önem taşımaktadır.

Bu hususta yapılanmanın korunmasında başarılı sonuçlara ulaşmanın tek yolu ise korumanın "bütünleşmiş koruma" şeklinde yapılmasıdır. Çünkü koruma gayretleri yalnızca binaların kültürel değerleri üzerinden değil, kullanım değerleri üzerinden de yapılmalıdır. keza koruma, yalnızca fizikî yönden değil, fakat sosyo ekonomik önlemler yönünden de ele alınıp desteklenmelidir (5).

● *Doğu Karadeniz sivil mimarisinin ilginç örneklerini barındıran Trabzon, diğer tüm kentlerimizde olduğu gibi "betonarme-karkas" yapı tipinin "sel"i ile yüzyüzedir.*

DAHA GENİŞ BİR KORUMA KAVRAMINA DOĞRU

Yukarıdaki satırlarda belirtildiği gibi "koruma" değerlik kavramının ya da ölçütlemenin yeni yapıtları da içermesi gerektiği görüşü, geçmişten intikal etmeyen, ancak geleceğe intikal edecek olan ve kültürümüzün belirgin bir ifadesini taşıyan bu yeni yapıların da korunmasını gerçek bir zorunluk olarak ortaya koymaktadır.

Ancak böyle bir düşünce şekliyle, modern bir uygulamanın da, sit uyum içinde başarılı bir kültür yorumu getiren sanat eseri olarak korunması mümkün olabilecektir.

Bu husus elbette koruma konusundaki mevzuatın bir başka yorumunu yapmayı veya yeni bir düzenlemeyi de konu etmekte ve koruma ile ilgili mevzuatımızın, mevcut anıtlar ve sitlerin korunmasıyla ilgili hükümleri yanında yeni sitler ve yeni mimarî bütünler yaratılmasıyla ilgili açık hükümlere de sahip olması gerektiğini göstermektedir.

Bugün getirilenin ötesinde ülkemizde korumanın anlamını daha da genişletici bir yaklaşım içinde, taşınmazlar üzerinde diğer yeni hükümlerin ve özellikle de kentsel yerleşmelerde estetik düzen sağlayan hükümlerin (koruma ile estetik düzenin elde edilmesi için) getirilmesine ve aynı zamanda bu anlamda bir estetik düzenin sağlanmasında da, tarihî anıtlar, sitler, afişler, korunacak anıtların yakın çevreleri ile ilgili esasları getiren yöneteliklerin yapılmasına çalışılmalıdır.

Belki böylece kültür ve tabiat varlıklarımızın korunması gayretleri yanında, kentlerin estetik düzenlerinin yaratılması ve korunması da mümkün olabilecektir.

(1) Birinci Millî Kültür Şûrası (23-27 Ekim 1982) Komisyon raporları - K.T. Bakanlığı yayını - Mimarlık ve tarihî çevre komisyon raporu.
(2) S. Teoman - Sit planlarının hazırlanmasında bir yöntem araştırması doktora ön çalışma raporu - 1983
(3) Yapı Dergisi - Mart, nisan 1976 sayı 17. Mimarî mirasın korunması ve yaşatılmasına yaklaşımlar - The Architectural Review'den derleyen M. Kazmanoğlu.
(4)(5) Yapı Dergisi - Mart, Nisan Sayı 17 - Mimarî miras yılı eylemleri içinde 1975 Amsterdam Kongresi ve bütünleşmiş koruma - Mehmet Çubuk.

Ayşe Özberki

"Nerede iyi iş görürsen, Ahmet Usta'nındır bu, diyeceksin"

—Ahmet Usta, kaç yaşındasınız?
—77 olacağım 84'te, uzun ömrümü 6.5 yaşından beri babamın ölmesi ile erken yaşta çalışmak zorunda kalışıma borçluyum. Mücadele dinç tuttu beni.
—Müzeyyen pencereyi nasıl yapıyorsunuz?
—İlk önce resim çizilir, şablonundan uygun camlar kesilir. Sonra şablonun aynı motifi ahşap tezgâhın üstüne çizeriz. Tezgâhı yağlarız ki, dökülecek olan alçı yapışmasını ve çizgiler alçıya çıksın.Tezgâhın üstündeki her figür adasına çömlek çamurları yerleştirilir, bunların üzerine denk düşecek camlar yerleştirilir, yine aynı çamur ile camları bağlarız ki, alçı dökülürken kayma olmasın. Tezgâha ahşap kasa konur ve kelepçeler ile zaptedilir, alçı dökülür, yarım saat bekletildikten sonra kasa kaldırılır, kalem izlerinin olduğu yerler çizilir ve camın çıkacağı şekilde yontulur motiflerin içi. Arka tarafda da aynı işlem yapılır.
—Alçının kalitesi nasıl belirlenir?
—Alçının kalitesi böyle avucuna alıp sıktığında yumurta gibi olmasından belli olur. Alçının kötüsü avucunda sıktın mı kaçar. Bir de alçıyı dökerken acele etmeyeceksin yoksa hava kabarcığı yapar, delikler olur.
—Ne renk cam kullanıyorsunuz?
—Bu saray işlerinde başlıca beş renk kullanırız: Kırmızı, sarı (yazılarda kullanılır), mavi, lâcivert, yeşil. Tevfik Usta'nın yanında çalıştığım zamanlar camın metrekaresi 10 lira idi. Şimdi 30-50 bin lira oldu, o da düz cam şeklinde, kolay kolay bulunmuyor. Eskiden bunlar sandıklarda 80X50 santim ebadında plaka halinde beş ayrı renk olarak satılırdı.
—Tevfik Usta'nın yanına ne zaman girdiniz?
—1943 yılında çalışmağa başladım. Ondan evvel Beyoğlu Tünel İnşaatında ateşçiydim, sonra makineci oldum, ustabaşı bana iftira edince adamı dövdüm, tünel işinden ayrıldım. 1926-30 yıllarında Şirket-i Hayriye'de makinistlik yaptım, denizde balıkçılık yaptım, işte balık tutarken bir gün Tevfik Usta'ya rastladım,ona balık tutmasını öğretirken "Sen ne iş yapıyorsun?" dedi, Tekke Karakolu'nda türbelerin saçakları çürümüş, o işi bana verdi, böyle başladım. Tevfik Usta Sinoplu idi, 1979 yılında 78 yaşında vefat etti. Çırak Mustafa Avşar vardı, o da Tevfik Usta'nın yanında çalışıyordu. 1951 yılında Tevfik Usta'yı bıraktım, bir süre Mustafa ile çalıştım, anlaşamadık ayrıldım.
—Sizin çıraklar ne oldu?
—Çıraklar öğrendik diye gidiyorlar. Bu bakımdan sanatkâr yetişmiyor. İşin esasını yapmıyorlar, işin hilesine kaçıyorlar. Bir tane Arslan diye bir çocuk vardı, onu adamakıllı yetiştirdim, o da şimdi Suudi Arabistan'a gitti, beni de yanına çağırdı, İşim ne orada bu yaştan sonra dedim ve gitmedim.
—Yaptığınız başlıca işleri sayar mısınız?
—Söğütlüçeşme (Kadıköy),Selâmiçeşme'nin cam işleri, Zevnep Kâmil Çinili Camii (Yeni Mahalle), Murat Paşa Camii, ne bileyim hangi birini sayayım. Nerede iyi iş görürsen orada Ahmet Usta'nındır bu diyeceksin.

Projeler

İstanbul'u (2)

Hümeyra Özalp

Ünlü Fransız yazar Pıyer Loti'nin yazılarında sık sık sözünü ettiği Eyüp ile tepelerinden birinde adını verdiği kahvenin bugün turistlerin mutlaka görmek istedikleri bir yer olmasının yanı sıra, Eyüp Camii ile türbesi de İslâm dünyasının Mekke ile Kudüs'ten sonra üçüncü önemli ziyaret merkezidir.

Son yıllara kadar belirli bir varlık gösteren organize Haliç turları, Haliç'in olumsuz koşulları ile artık yapılamamakta, çağdışı endüstri yapılarının artıkları, gerek Haliç, gerekse Eyüp çevresini aşırı b imde kirletmekte, bırakın turizm hareketlerini, yaşama koşullarını bile ağır olarak etkilemektedir.

Eyüp'te tarihî, dinî yapılar, 12 hektarlık bir alanda yoğunlaşmakta. Bu alanın yaklaşık 4 hektarını türbeler ve değerli mezar taşlarının süslediği yeşil alan niteliğindeki mezarlıklar kaplıyor. Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından tescilli 100'den fazla yapı içinde ise külliyeler, camiler, mescitler, türbeler, tekkeler, medreseler ve sivil mimarî örnekleri yer alıyor.

Planlama Müdürlüğü'nce hazırlanan projede Eyüp yöresinde öncelikle çevre geliştirici, bakım, koruma, ulaşım rahatlığı ve ziyaret kolaylığı sağlayacak unsurlar yer alıyor.

Bu projede de Haliç ile ilgili günümüze kadar geliştirilmiş tüm projelerde olduğu gibi, yörede varolan sanayi ve depolama kuruluşlarının taşınması öngörülüyor öncelikle.

Eyüp projesinde ele alınan ana konulardan biri de yeni trafik çözümü. Projeye göre, bugün merkezin içinden geçen trafik bağlantısı, merkeze gelmeden, Haliç kıyısında gerçekleştirilecek dolgu ile kıyıya alınarak, tarihî dokuyu zedelemeden çevresinden geçirilip, kuzeydeki Kâğıthane yoluna bağlanacak. Ancak, bu yol bağlantısının Eyüp'ün Haliç ile olan ilişkisini koparacağı ve olumsuz etkileyeceği üzerine eleştiriler de var.

Uzun vadede de olsa, bu proje gerçekleştiğinde, bazı yollar ile meydanlar yayalaştırılacak, yayalaştırma ile ortaya çıkacak motorlu trafik yükü, 53 oto ve 7 otobüslük bir otoparka yüklenecek. Anıt eserler etrafındaki uyumsuz noktalar yeşil alana dönüşecek, çevredeki Türk sivil mimarî örnekleri korunarak, yeni yapılaşmanın buna uyum içinde gelişmesi sağlanacak.

Yöredeki Osmanlı sivil mimarîsinin güzel örneklerini oluşturan ve tümü Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından tescil edilmiş bulunan ahşap evlerin ise konaklama işlevinde kullanılması ve bu işlevin dinî ziyaret olgusu ile bütünleştirilmesi de öngörülüyor.

Oyuncakçılığın merkezi

Eyüp semtinin bir diğer ilginç özelliği de Türk oyuncakçılığının sergilendiği ve satıldığı ender yörelerden biri olmasıdır. Hazırlanan projede diğer el sanatlarımız gibi yozlaşan ve yok olmaya yüz tutan bu çalışmaların korunması ve canlandırılması da amaçlanıyor.

Bu amaçla da projede Eyüp'ün sayıları pek az kalan oyuncakçı dükkânlarının korunması ve canlandırılması için teşvik tedbirleri uygulanması öngörülüyor.

...

Ne güzel bir Eyüp olurdu değil mi? Sağlıksız bir endüstri bölgesi olarak gelişmeye devam eden Haliç'in de kurtulduğunu düşünün bir...

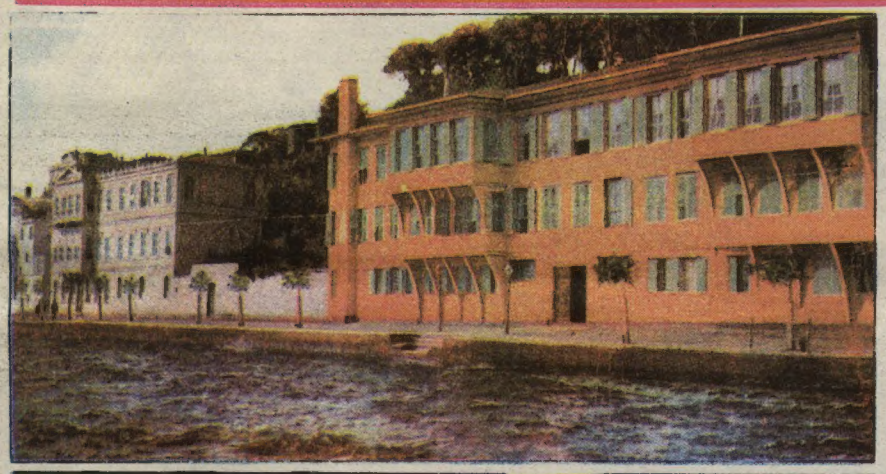

ŞEHİR, TARİH, KÜLTÜR

Diplomatik ilişkilerin devletler arasında yoğunluk kazanmasıyla birlikte, İstanbul, büyük bir imparatorluğun başkenti olması nedeniyle ayrı bir önem kazandı. Osmanlı padişahlarının geleneksel eli açıklıkları ile şehrin olağandışı tarihi ve doğal panoraması bütünlenince de, İstanbul'da yabancı misyon sahipleri için yerleşme bölgelerinin nitelikleri iyiden iyiye ağırlık kazanır oldu. Bugün İstanbul'da bu bölgelerin durumu üzerine bilgi sahibi olan pek az vatandaşımız vardır: İngiliz, Alman, Fransız, İtalyan, Rus, İspanyol ve daha nice misyon sahibinin İstanbul başkent iken sefarethane olarak kullandıkları, bugün bir bölüğü konsolosluğa, önemli bir bölüğü de "elçi yazlığı"na dönüşmüş bina ve bahçelerini bir an için yanyana koyabilsek, bunlara yabancı okullar ve kiliseler de eklenmeli, Kadıköy ilçesinin büyüklüğü ile boy ölçüşebilecek bir "yabancılar şehri" ortaya çıkabilir.

Boğaziçi'nin Rumeli yakasında yer alan eski sefarethaneler ve arazileri bu konuda düşündürücü ölçüler getirmektedir: Yalnızca, Tarabya'daki İngilizlerin ve Fransızların mülkü olan "koru"ların kapladığı alanlar bir başına Tarabya'nın kapladığı alan ile eş büyüklüktedir. Sahil yolu açıldıktan sonra, birkaç metre denizden uzaklaşan bu bağımsız adalar, bir zamanlar kendi özel kıyı şeritleri ve iskeleleri ile tümden özerk bir görünüm arzederdi.

Bu korulara, dev bahçelerin elbette mülkiyet hakkına dokunmayı akıldan bile geçirmeden, ortak kullanıma açık kılınmaları düşünülemez mi? Pierre Dubois, kiliselerin bakımsızlıklarına, onarım konusunda çektikleri güçlüklere dikkat çekiyor,Cüneyt Akalınile yaptığı konuşmada. Yalnız onlar mı: Bu eski sefaret binaları, özellikle Boğaz'da olanların çoğu, kelimenin tam anlamıyla "dökülüyor". Bunların onarılması, sonra da söz konusu yabancı devletlerin kendi kültürel etkinliklerini sergileyecekleri "kültür evleri"ne dönüştürülmesi önerilemez mi? İstanbul'un en görkemli tepelerinde, kıyılarında yer alan bu korular, bahçeler, konak ve köşkler, bir ölçüde de olsa İstanbullu'ya açılamaz mı?..

Enis Batur

Profil

Charles Texier

XIX. yüzyılda Anadolu'ya gelerek önemli incelemeler yapan Fransız arkeolog ve seyyahı Téxier, 1802 yılında Versailles'da doğmuş, 1871 yılında Paris'te ölmüştür. İzlenimlerini *La Description de l'Asie Mineure* (1839-1848) (Ön Asya'nın Betimlenmesi adlı yapıtında toplayan yazar, bir kale harabesinde yaptığı araştırmalarla, Anadolu'nun tarihine çok önemli katkılarda bulundu: Araştırmaları sayesinde Hitit uygarlığı ve başkenti Hattuşaş gün ışığına çıktı.

Şehir anahtarları

Kapan

Eskiden yiyecek şeylerin toptan satıldığı yere denirdi. Bunların hal türünde yiyecekle ilgili depolar olduğu anlaşılmaktadır. Bu depolar, satıldıkarı şeylerin adı ile anılırdı. Un kapanı, bal kapanı gibi. Kapan kelimesi farsça "Kebbân"dan gelmektedir; Arapça "Kabbân" kantar ve terazî anlamına da gelir.

(Kaynak: Ali Himmet Berki - Istılah ve Tabirleri)

"Şimdi Unkapanı adı taşıyan onüçüncü kapıya vardık. Üstünde bir horoz şekli bulunan bu kapıya eskiden Horozlukapı denirdi. Burada imaret'lerin fodulasına ve softalarla askerlerin tayınına mahsus kurşunlu kapan yani büyük un mağazası vardır ki, ekmekçilerin unu da oradan temin edilir. İskelede duran sayısız kayıklar, şimal tarafından büyük miktarda buğday getirirler.
Eremya Çelebi, "İstanbul Tarihi- XVII. asırda İstanbul"

Bir kitap

Anıtların korunması ve onarılması

Y. Mimar Ali Saim Ülgen'in 1943 yılında Maarif Vekâleti yayınları arasında çıkan bu çalışması, bugün dahi geçerliliğini koruyan bir eser. "Abide"nin ve "eski eser"in tanımı ve korunmalarının neden gerekli olduğunu anlatarak başladığı kitabında, Ülgen çeşitli onarım tekniklerini açıklayarak yanlış uygulamaları fotoğraflarla örnekliyor. Yazar bu örnekleri yalnızca ülkemizdekilerle sınırlamamış ve yabancı örneklere de değinmiş. Hataları titiz bir sanat anlayışı ışığında ve bilimsel bir açıklıkla ortaya koyan Ülgen'in, uluslararası bir boyuta ulaştığını söyleyebiliriz.

Ali Sami Ülgen, Cumhuriyet döneminin ilk aydın kuşağının bilgili, geniş ufuklu ama alçakgönüllü temsilcilerinden biriydi. Ülkemizde, tarihî eser ve çevre korunması bilincinin yerleşmesi yolunda ilk önemli adımlar ondan gelmiştir. Ne yazık ki, pek çok araştırması ve makaleleri dergilerde dağınık biçimde durmakta, "Anıtların Korunması ve Onarılması" da yeni bir basım için beklemektedir.

Değişen İstanbul için albümler XII
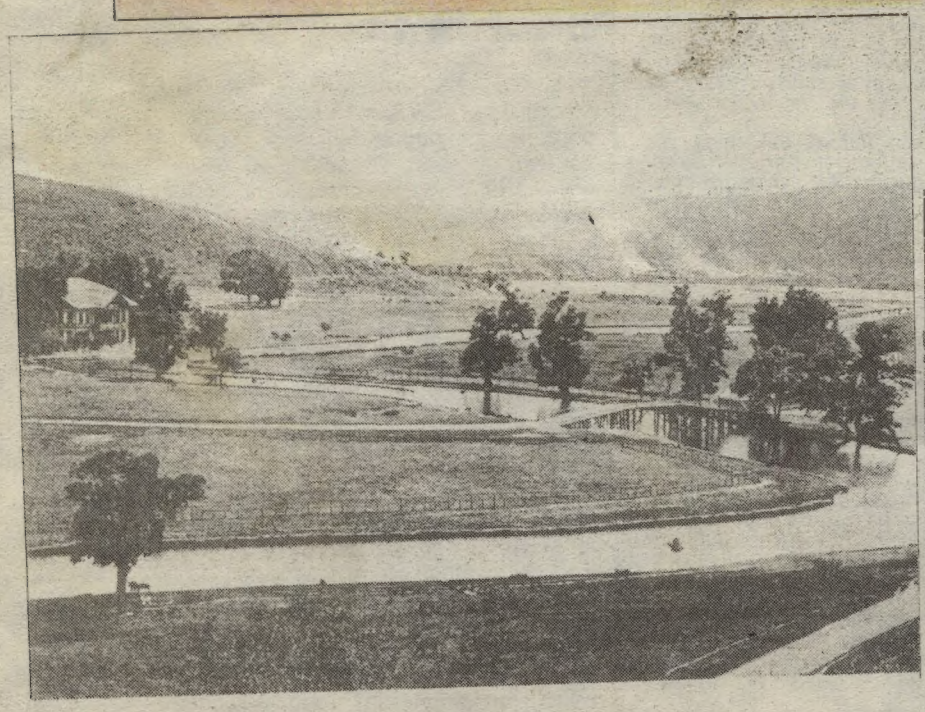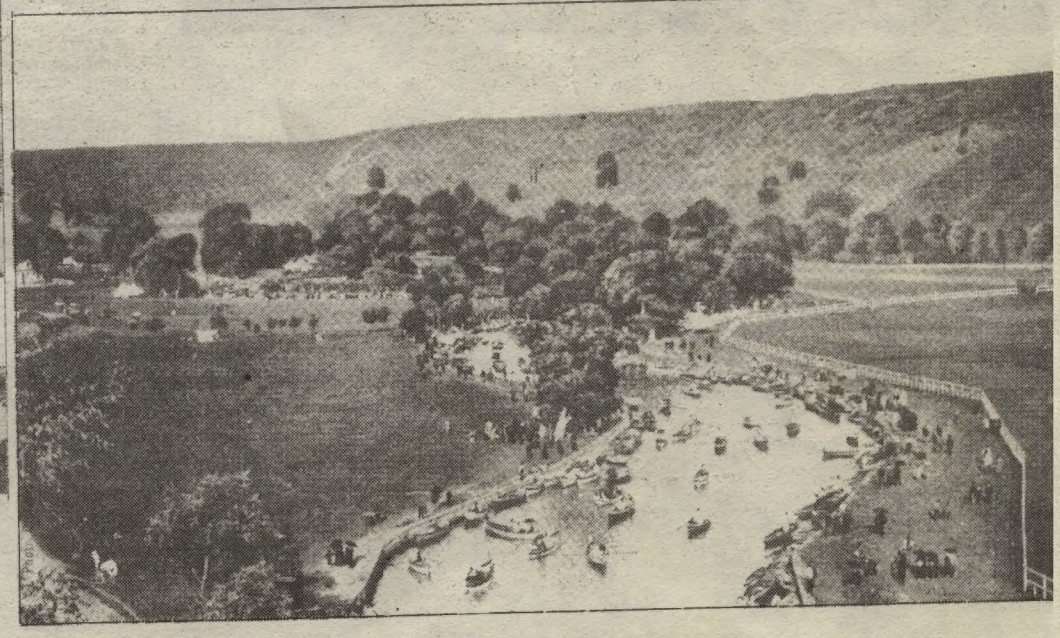
Bir şairimizin dediği gibi: "Tutup iki hayatı yüzleştirin" Tarihî ve doğal çevrenin çözülmesi kendiliğinden gerçekleşen bir âfet değildir: Haliç bu hale geldiyse, az ya da çok, dolaylı ya da dolaysız herbirimizin sorumluluğu var işin içinde. Gene de, önemli olan, bundan böyle neler yapılabileceği, kişi başına düşen sorumluluk payının saptanmasıdır. Haliç için ne yapabiliriz? Hangi kurumları destekleyebiliriz? Kimleri uyarabiliriz, kimleri kış uykusundan uyandırabiliriz? Biz uyanabilir miyiz?